

ספקות בברכות ראשונות ואחרונות

קטעים מגמרא וסדר ברה"נ – הקשורים לנושא השיעור

דברים ח, י

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלקיך על הארץ הטובה אשר נתן לך.

ברכת מד, רע"ב

אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו על הביעה ועל מיני קופרא (כל מיני בשר, רש"י) בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וכו', אבל ירקא לא, ור' יצחק אמר אפילו ירקא אבל מיא לא, ורב פפא אמר אפילו מיא ... אמר ר' אשי אנא זמנא דכי מדכרנא עבידנא ככולהו.

תוס' שם ד"ה עבידנא

וכן אנו נוהגין כרב אשי דמברכינן בתר מיא ובתר ירקא בורא נפשות רבות.

סדר ברכת הנהנין פ"א

מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון שנאמר ואכלת ושבעת וברכת את ה'. ומדברי סופרים לברך לפני כל אכילה ושתייה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הארץ ומלואה וגו'.

(ב) על כל אוכלין ומשקין מברכין ברכה כוללת לכמה מינים. בורא פרי האדמה לכל מיני פירות הארץ. ובורא פרי העץ לכל פירות האילן. ושהכל נהיה בדברו לשאר כל אוכלין ומשקין.

חוץ מן היין והפת. שהיין הוציאו מכלל פירות האילן לברך עליו בורא פרי הגפן. והפת הוציאו מכלל פירות הארץ לברך עליה המוציא לחם מן הארץ.

(ג) וכל שהוא ממין דגן ולא עשאו דגן ולא עשאו פת כגון מיני תבשילין של קמח או דייסא אף על פי שאין נקראים לחם מכל מקום יש בהם חשיבות שנקרא מזון ומברכים עליהם בורא מיני מזונות.

(ד) בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה יצא אבל אם בירך על פרי האדמה בורא פרי העץ לא יצא ועל כולם אם בירך שהכל נהיה בדברו יצא אפילו על פת ויין. לפיכך כל פרי שהוא ספק לו אם פרי העץ או פרי האדמה מברך בורא פרי האדמה. ואם אינו יודע כלל מה הוא מברך שהכל נהיה בדברו וכן כשנסתפק לו מצד הדין מחמת מחלוקת הפוסקים.

(ה) וכל זה כשנולד לו ספק אחר שלמד או בדיעבד אבל לכתחילה אסור לו לצאת בברכת שהכל אלא צריך לברך על כל דבר ברכה המיוחדת לו ואם הוא עם הארץ ילך אצל חכם וילמדנו הלכות ברכות.

(ח) אין מברכין בורא מיני מזונות על הדגן ולא לאחריו מעין ג' אלא כשאוכלו בדרך אכילתו כגון תבשיל הנעשה מקמח או דגן עצמו שנחלק לשנים או לג' ויותר ונתבשל במים או בשאר משקים וזו היא הנקראת דייסא בכל מקום או אפילו לא נחלק רק שהוסרה קליפתו ודרכו להאכל כך מבושל כגון הרפיות של שעורים ויש אומרים עד שיתמעכו וידבקו הגרעינים זה לזה מרוב הבישול אבל אם הוא שלם שלא הוסר קליפתו ולא נתמעך אינו מברך אלא בורא פרי האדמה ולאחריו בורא נפשות רבות ולא מעין ג' כי לא נשתבחה ארץ ישראל באכילה זו ויש מסתפקים בזה אם לברך אחריו בורא נפשות רבות או מעין ג' ומספק זה אומרים שאין לאכול ממנו כשיעור כי אם בתוך הסעודה ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה. אבל אם אירע שאכל שלא בתוך הסעודה יברך בורא נפשות רבות.

(י) דוחן הרי הוא כשאר מיני קטניות ומברכין עליו שהכל בין על הפת בין על התבשיל הנעשה מקמחו. אבל האורז אם בשלו עד שנתמעך או שטחנו ועשה ממנו פת מברך עליו בורא מיני מזונות. אבל לאחריו מברך בורא נפשות רבות. ויש אומרים שאפילו לא נתמעך בבישול מברך עליו בורא מיני מזונות. ומספק ראוי לברך עליו שהכל כשהוא שלם. ואם בירך עליו בורא פרי האדמה יצא מאחר שהוא שלם.

(יא) מנהג העולם שמפרשים אורז ריי"ז דוחן היר"ז, אבל יש מפרשים אורז היר"ז דוחן ריי"ז. לפיכך ירא שמים לא יאכל בין אורז בין דוחן (מבושל) בין שלם בין נתמעך כי אם בתוך הסעודה וכשאוכל שלא בתוך הסעודה יברך שהכל על כולם.

(יח) ברכת על המחיה אינה פוטרת ברכת בורא נפשות רבות כגון אם אכל דייסא ובשר ודגים אף על פי שמשביעין קצת אינן בכלל מחיה וכן ברכת בורא נפשות רבות אינה פוטרת מעין ג'.

(יט) לפיכך כל דבר שנסתפק בברכתו אם הוא מעין ג' או בורא נפשות רבות ורוצה לאוכלו שלא בתוך הסעודה יאכל עמו דבר שברכתו בורא נפשות רבות ודבר שברכתו מעין ג' מאותו המין שמסתפק בו כגון אם מסתפק בתבשיל אם ראוי לברך אחריו על המחיה או בורא נפשות רבות יאכל מיני מזונות ודבר אחר שברכתו בורא נפשות רבות בוודאי ויברך על המחיה ובורא נפשות רבות ופוטר תבשיל זה ממה נפשך.

(כ) ואם מסתפק בפרי אם הוא משבעת המינים יאכל פרי אחר שהוא מז' המינים בודאי ויברך על העץ ועל פרי העץ ויצא גם על פרי זה ממה נפשך ואין צריך לדבר אחר לברך עליו בורא נפשות רבות.

אבל אם אין לו פרי אחר אין לו תקנה על ידי שישתה יין ויברך על הגפן או לאכול תבשיל מחמשת המינים ויברך על המחיה ולכלול על העץ ועל פרי העץ בעל הגפן או בעל המחיה על הספק לפיכך לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה אבל אם כבר אכל מוטב לכוללו בברכה על הספק.

סדר ברכת הנהנין פ"ז

(יא) כל הפירות שסחטן להוציא מימיהם אין מימיהם חשובים כמותם לברך עליהם בורא פרי העץ אלא מברכים עליהם שהכל נהיה בדברו (ולכן מברכים על המשקה ווישניק או מאליניק שהכל נהיה בדברו) חוץ מזיתים וענבים שהמשקה היוצא מהם כמותם וראוי לברך עליהם בורא פרי העץ.

אלא שהיין מפני חשיבותו גורם ברכה לעצמו מבוררת ופרטית יותר והיא בורא פרי הגפן והשמן אינו מברך עליו כלל כששותהו לבדו מפני שהוא מזיק לו ואם אוכלו עם פת או מערבו בשאר משקין (כמו שרגילין ליתנו לשכר) הפת או המשקין עיקר ומברך על הפת או על המשקה ופוטר את השמן אלא אם כן חושש בגרונו ושותהו לרפואה מעורב בשאר משקין שאף על פי שהשמן מועט הוא עיקר שמכיון בו לשתותו לרפואה ולכן מברך עליו בורא פרי העץ ופוטר את המשקה שהוא טפל אליו.

סדר ברכת הנהנין פ"ח

(ז) כל האוכלין מצטרפין זה עם זה לכזית ומברך לאחריהם כברכת הקל שבהן, כגון אכל כחצי זית מז' המינים וכחצי זית מדבר שברכתו האחרונה הוא בורא נפשות רבות מברך אחריהם בורא נפשות רבות, ואם אכל כחצי זית פת וכחצי זית משבעת המינים מברך לאחריהם מעין שלש.

לוח ברכת הנהנין פ"א

והפת הוציאו מכלל פירות הארץ [לברך עליה המוציא לחם מן הארץ] מפני חשיבותו שסועד הלב שנאמר ולחם לבב אנוש יסעד. ואם בירך בורא פרי האדמה לא יצא:

ג וכל שהוא ממין דגן ולא עשאו פת ... מברכים עליהם בורא מיני מזונות ... ואם בירך עליהם בורא פרי האדמה לא יצא ואם בירך בורא מיני מזונות על הפת לא יצא.